

روان‌شناسی، آموزش و توانبخشی افراد با نیازهای ویژه

تألیف:

دکتر عباسعلی حسین‌خانزاده
دانشیار روان‌شناسی دانشگاه گیلان

انتشارات آوی نور
تهران - ۱۳۹۶

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۲۳۶-۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۴۰۶۵۸۱
عنوان و نام پدیدآور	: روان شناسی، آموزش و توانبخشی افراد با نیازهای ویژه تالیف عباسعلی حسین خانزاده.
مشخصات نشر	: تهران: آوای نور، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۶۱۶ ص.
موضوع	: آموزش‌های ویژه
موضوع	: Special education
موضوع	: آموزش‌های ویژه -- جنبه‌های روان شناسی
موضوع	: Aspects Special education -- Psychological
رده‌بندی دیویی	: ۹-۳۷۱
رده‌بندی کنگره	: LC۱۳۹۵۳۹۶۵ ۹-۵۹ج-
سرشناسه	: حسین خانزاده فیروز‌جاه، عباسعلی، ۱۳۵۸ -
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا

تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، خیابان شهید وحید نظری،

پلاک ۹۹، طبقه دوم تلفن: ۶ و ۶۶۹۶۷۳۵۵ - شماره: ۶۶۴۸۰۸۸۲

روان شناسی، آموزش و توانبخشی افراد با نیازهای ویژه

تألیف: دکتر عباسعلی حسین خانزاده

ناشر: انتشارات آوای نور

صفحه‌آرا: منیرالسادات حسینی

ویراستار علمی و ادبی: دکتر محبوبه طاهر

چاپ: دوم ۱۳۹۶

شمارگان: ۲۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۲۳۶-۵

قیمت ۴۵۰۰۰ تومان

تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است

فهرست مطالب

۲۱	پیشگفتار
۲۳	فصل اول: مقدمه‌ای بر آموزش افراد با نیازهای ویژه
۲۶	تعریف یادگیرندگان استثنایی یا افراد با نیازهای ویژه
۲۷	ناتوانی در مقابل معلولیت
۲۸	Disability در مقابل Inability
۲۸	میزان شیوع
۳۰	معرفی گروه‌های مختلف دانش‌آموزان با نیازهای ویژه
۳۰	تعریف آموزش ویژه
۳۱	نهیضت عادی‌سازی و آموزش تلفیقی
۳۲	شکل‌های مختلف جایدهی آموزشی
۳۶	خلاصه فصل
۳۷	فصل دوم: اختلال کم‌توانی ذهنی
۴۱	تعریف کم‌توانی ذهنی
۴۱	روی‌آورد اجتماعی
۴۲	روی‌آورد بالینی
۴۲	روی‌آورد هوشی
۴۲	(۱) راهنمای آماری و تشخیصی اختلال‌های روانی
۴۵	سطوح شدت کم‌توانی ذهنی بر اساس ویرایش پنجم
۴۸	نشانه‌های تشخیص اختلال کم‌توانی ذهنی
۵۱	تشخیص افتراقی اختلال کم‌توانی ذهنی از سایر اختلال‌ها
۵۱	(الف) اختلال عصب‌شناختی خفیف و شدید
۵۱	(ب) اختلال‌های ارتباطی و اختلال‌های یادگیری خاص
۵۱	(ج) اختلال طیف اوتیسم
۵۱	همبودی اختلال کم‌توانی ذهنی با سایر اختلال‌ها
۵۲	تأخیر تحولی کلی
۵۲	اختلال کم‌توانی ذهنی تصریح نشده (اختلال تحول ذهنی)
۵۳	(۲) انجمن کم‌توانی ذهنی آمریکا
۵۶	تعریف کم‌توانی ذهنی بر اساس ویرایش دهم انجمن کم‌توانی ذهنی آمریکا
۵۷	مدل نظری
۶۰	ویرایش یازدهم انجمن کم‌توانی ذهنی آمریکا
۶۰	تعریف اختلال کم‌توانی ذهنی بر اساس ویرایش یازدهم
۶۱	مقایسه ویرایش‌های مختلف

۶۵	سنجش و تشخیص اختلال کم‌توانی ذهنی.....
۶۵	سنجش به‌منظور تشخیص اختلال کم‌توانی ذهنی
۶۶	سنجش به‌منظور طبقه‌بندی
۶۶	سنجش به‌منظور برنامه‌ریزی و طراحی حمایت‌ها
۶۷	(الف) سنجش هوش.....
۶۸	مروری بر مقیاس‌های هوشی رایج در دسترس
۶۸	مقیاس هوشی وکسلر - پیش‌دبستانی.....
۶۹	ویرایش سوم مقیاس هوشی وکسلر کودکان
۷۰	ویرایش چهارم مقیاس هوشی وکسلر کودکان.....
۷۰	ویرایش سوم مقیاس هوش وکسلر بزرگسالان
۷۱	ویرایش چهارم مقیاس هوشی وکسلر بزرگسالان
۷۲	ویرایش چهارم آزمون استنفورد - بینه
۷۲	ویرایش پنجم آزمون استنفورد - بینه.....
۷۳	سیستم سنجش شناختی
۷۴	مجموعه سنجش کافمن برای کودکان.....
۷۵	آزمون‌هایی برای موقعیت‌های خاص.....
۷۵	آزمون هوشی اسلوسن
۷۵	مقیاس‌های تحول نوزادی بیلی
۷۶	آزمون جامع هوش غیرکلامی
۷۶	مقیاس عملکرد بین‌المللی لایتر - تجدیدنظر شده (لایتر تجدیدنظر شده).....
۷۶	آزمون هوش غیرکلامی عمومی.....
۷۷	(ب) سنجش رفتار سازشی
۷۹	مفروضه‌های مربوط به رفتار سازشی در ارتباط با تشخیص
۸۱	ابعاد مهارت‌های مفهومی، اجتماعی و عملی رفتار سازشی.....
۸۱	تعریف عملیاتی محدودیت‌های رفتار سازشی
۸۱	مقیاس‌های رفتار سازشی.....
۸۲	مقیاس‌های رفتار سازشی واینلند
۸۲	مقیاس‌های رفتار سازشی انجمن کم‌توانی ذهنی آمریکا
۸۳	مقیاس‌های رفتار مستقلانه.....
۸۴	آزمون تجدیدنظر شده جامع رفتار سازشی
۸۴	سیستم سنجش رفتار سازشی
۸۴	(ج) قضاوت بالینی.....
۸۶	رهنمودهایی برای قضاوت بالینی.....
۸۶	ملاحظات ویژه فرایند ارزیابی
۸۷	میزان بروز و شیوع اختلال کم‌توانی ذهنی.....
۸۸	میزان بروز.....

۸۸.....	میزان شیوع.....
۹۰.....	عوامل مرتبط با میزان شیوع.....
۹۰.....	چشم‌انداز تعریف.....
۹۰.....	جنس.....
۹۱.....	جوامع.....
۹۱.....	عوامل اجتماعی- سیاسی.....
۹۲.....	سبب‌شناسی اختلال کم‌توانی ذهنی.....
۹۲.....	عوامل قبل از تولد.....
۹۲.....	(۱) اختلال‌های کروموزومی.....
۹۸.....	(۲) خطاهای متابولیسمی مادرزادی.....
۹۹.....	(۳) اختلال‌های تحولی مربوط به شکل‌گیری مغز.....
۱۰۰.....	(۴) عوامل محیطی.....
۱۰۰.....	عوامل هنگام تولد.....
۱۰۱.....	عوامل بعد از تولد.....
۱۰۲.....	روی‌آورد چندعاملی و بین‌نسلی سبب‌شناسی.....
۱۰۴.....	ویژگی‌های افراد کم‌توان ذهنی.....
۱۰۴.....	ویژگی‌های شناختی.....
۱۰۵.....	توجه.....
۱۰۶.....	زبان.....
۱۰۶.....	حافظه و فراحافظه.....
۱۰۷.....	حافظه فعال.....
۱۰۷.....	فراشناخت.....
۱۰۸.....	یادگیری و پیشرفت تحصیلی.....
۱۰۹.....	توانایی انتقال و تعمیم دهی مهارت‌ها.....
۱۱۰.....	ویژگی‌های عاطفی- رفتاری.....
۱۱۰.....	انگیزش.....
۱۱۰.....	اعتماد به خود.....
۱۱۰.....	مشکلات رفتاری در افراد کم‌توان ذهنی.....
۱۱۲.....	ویژگی‌های جسمانی.....
۱۱۳.....	ملاحظات آموزشی.....
۱۱۵.....	آموزش تلفیقی.....
۱۱۵.....	خودمختاری.....
۱۱۷.....	راهبردهای آموزشی.....
۱۲۰.....	درمان مشکلات رفتاری.....
۱۲۰.....	(۱) مشاوره و روان‌درمانگری.....
۱۲۱.....	(۲) رفتاردرمانگری.....

۱۲۱	به‌کارگیری تحلیل رفتار کاربردی
۱۲۱	تحلیل رفتار کاربردی با شیوه ABC
۱۲۱	پیامدهای رفتاری: وابستگی‌های تقویت
۱۲۳	تعیین هدف یا کارکرد رفتار
۱۲۳	درمان پزشکی (۳)
۱۲۴	آموزش مهارت‌های اجتماعی (۴)
۱۲۷	موقعیت آموزشی
۱۲۷	کلاس‌های درس مستقل
۱۲۸	اتاق‌های مرجع
۱۲۸	کلاس درس آموزش عمومی
۱۲۹	خدمات مختلط
۱۲۹	خلاصه فصل
۱۳۳	فصل سوم: تیزهوشی
۱۳۵	تصورات نادرست درباره تیزهوشی
۱۳۷	تعریف و توصیف تیزهوشی
۱۴۱	میزان تیزهوشی
۱۴۱	نظریه‌های تیزهوشی
۱۴۲	۱. دیدگاه استرنبرگ
۱۴۳	ملاک برتری
۱۴۳	ملاک نادر بودن
۱۴۴	ملاک مولد بودن
۱۴۴	ملاک اثبات‌پذیری
۱۴۵	ملاک ارزشمندی
۱۴۵	استلزام‌های نظریه پنج‌وجهی
۱۴۶	مدل رنزولی
۱۴۸	نظریه تاننهام
۱۴۹	دیدگاه گاردنر
۱۴۹	نظریه فلدهاسن
۱۵۰	نظریه هانسلی، رینالدز و هاش
۱۵۰	نقش هوشیهر در تعریف و توصیف تیزهوشی
۱۵۴	میزان شیوع
۱۵۴	ریشه‌های تیزهوشی
۱۵۵	روش‌های شناسایی تیزهوشی
۱۵۸	ویژگی‌های افراد تیزهوش
۱۶۲	گروه‌هایی از دانش‌آموزان تیزهوش که مورد غفلت قرار می‌گیرند
۱۶۴	کودکان تیزهوش مبتلا به نارسایی توجه - فزون‌کنشی

۱۶۶	ملاحظات آموزشی
۱۶۸	تسریع
۱۷۱	غنی‌سازی
۱۷۱	آموزش ویژه
۱۷۲	دوره‌های ویژه
۱۷۲	کلاس‌های مستقل
۱۷۲	مدارس خاص
۱۷۳	مطالعه مستقل
۱۷۳	یادگیری مشارکتی
۱۷۳	برنامه‌های تابستانی
۱۷۴	دانش‌آموزان تیزهوش در کلاس‌های آموزش عمومی
۱۷۵	خلاصه فصل
۱۷۷	فصل چهارم: ناتوانی‌های یادگیری
۱۸۲	تعریف ناتوانی یادگیری
۱۸۳	تعریف دولت فدرال
۱۸۴	تعریف کمیته ملی مشترک ناتوانی‌های یادگیری
۱۸۵	میزان شیوع
۱۸۷	همبودی
۱۸۷	روش‌های شناسایی و سنجش ناتوانی یادگیری
	ملاک‌های تشخیصی اختلال‌های یادگیری خاص بر اساس ویرایش پنجم راهنمای آماری و
۱۸۸	تشخیصی اختلال‌های روانی
۱۹۰	نارسایی در خواندن
۱۹۰	نارسایی در بیان نوشتاری
۱۹۰	نارسایی در ریاضیات
۱۹۰	روی‌آوردهای شناسایی و تشخیص ناتوانی‌های یادگیری
۱۹۱	(۱) تفاوت پیشرفت - توانایی (ناهماهنگی پیشرفت - توانایی)
۱۹۲	نقدهای مربوط به روی‌آورد ناهماهنگی
۱۹۵	نوع دیگری از ناهماهنگی
۱۹۶	(۲) روی‌آورد پردازش شناختی در شناسایی و تشخیص ناتوانی یادگیری
۱۹۸	(۳) پاسخ به مداخله یا پاسخ به درمان
۲۰۰	مدل سه‌سطحی شناسایی بر اساس روی‌آورد پاسخ به مداخله
۲۰۲	شکل‌های مختلف سنجش در مدل پاسخ به مداخله
۲۰۲	نقد روی‌آورد پاسخ به مداخله
۲۰۳	تشخیص دانش‌آموزان پیش‌دبستانی
۲۰۴	تشخیص افتراقی اختلال یادگیری خاص بر اساس راهنمای آماری و تشخیصی اختلال‌های روانی

۲۰۵	روش‌های سنجش ناتوانی یادگیری.....
۲۰۵	۱. سنجش استاندارد پیشرفت.....
۲۰۵	۲. سنجش تکوینی.....
۲۰۶	۳. سنجش غیررسمی.....
۲۰۷	۴. سنجش معتبر.....
۲۰۷	سبب‌شناسی.....
۲۰۹	تأثیرات ژنتیکی و ارثی.....
۲۰۹	ترومای اکتسابی.....
۲۱۰	عوامل تراژون.....
۲۱۰	عوامل پزشکی.....
۲۱۰	ویژگی‌های افراد مبتلا به ناتوانی یادگیری.....
۲۱۱	مشکلات تحصیلی.....
۲۱۷	مشکلات ادراکی و ادراکی - حرکتی.....
۲۱۷	شناخت.....
۲۱۸	فراشناخت و کنش‌های اجرایی.....
۲۱۹	مشکلات در توجه و فزون‌کنشی.....
۲۱۹	حافظه.....
۲۲۰	مشکلات اجتماعی - هیجانی.....
۲۲۲	انگیزش.....
۲۲۲	ناتوانی‌های یادگیری در چرخه تحول.....
۲۲۲	ناتوانی یادگیری در سنین قبل از مدرسه.....
۲۲۳	ناتوانی یادگیری در سنین ابتدایی.....
۲۲۳	ناتوانی‌های یادگیری در سنین نوجوانی.....
۲۲۴	ملاحظات آموزشی.....
۲۲۵	آموزش شناختی.....
۲۲۵	۱) آموزش خود.....
۲۲۶	۲) خودبازبینی.....
۲۲۶	۳) تدریس دوجانبه.....
۲۲۷	آموزش مستقیم.....
۲۲۷	آموزش راهبردهای مطالعه.....
۲۲۸	استفاده از حواس مختلف.....
۲۲۹	آموزش توسط همسالان.....
۲۳۱	آموزش با استفاده از کامپیوتر.....
۲۳۲	آموزش مهارت‌های اجتماعی.....
۲۳۴	مداخله اولیه.....
۲۳۶	جایدهی آموزشی.....
۲۳۷	خلاصه فصل.....

۲۳۹	فصل پنجم: نارسایی توجه - فزون کنشی
۲۴۱	تعریف اختلال نارسایی توجه - فزون کنشی
	ملاک‌های تشخیصی اختلال نارسایی توجه - فزون کنشی بر اساس پنجمین راهنمای تشخیصی و
۲۴۴	آماري اختلال‌های روانی
۲۴۴	ملاک‌های تشخیص
۲۴۶	توصیف نشانه‌های تشخیصی
۲۴۸	میزان شیوع
۲۵۰	تحول نارسایی توجه - فزون کنشی و پیامدهای کنشی آن
۲۵۱	سنجش
۲۵۱	روش‌ها و تکنیک‌های ارزیابی اختلال نارسایی توجه - فزون کنشی
۲۵۲	مشاهده مستقیم
۲۵۳	مقیاس‌های درجه‌بندی رفتاری
۲۵۵	مقیاس‌های مرتبط با نتایج درمان
۲۵۶	تشخیص افتراقی
۲۵۹	همبودی
۲۶۰	سبب‌شناسی
۲۶۲	نقش انتقال دهنده‌های عصبی
۲۶۳	ویژگی‌ها
۲۶۴	ویژگی‌های رفتاری
۲۶۴	مشکلات در سازش‌یافتگی اجتماعی
۲۶۵	مشکلات تحصیلی
۲۶۶	مدل بارکلی از نارسایی توجه - فزون کنشی
۲۶۸	مداخله‌های آموزشی و رفتاری
۲۶۸	(۱) دارودرمانی و رفتاردرمانی
۲۶۹	(۲) درمان شناختی - رفتاری
۲۶۹	مفهوم‌سازی شناختی - رفتاری اختلال نارسایی توجه - فزون کنشی
۲۷۱	راهبردهای شناختی
۲۷۳	راهبردهای شناختی رفتاری
۲۷۶	(۳) آموزش مهارت‌های اجتماعی
۲۷۷	(۴) رهنمودهای جدید درمانی
۲۷۸	مداخله اولیه
۲۷۸	اختلال نارسایی توجه - فزون کنشی در بزرگسالی
۲۸۰	نتیجه‌گیری
۲۸۱	خلاصه فصل
۲۸۵	فصل ششم: اختلال‌های هیجانی - رفتاری
۲۸۷	تعریف اختلال‌های هیجانی - رفتاری

۲۸۸	تعریف دولت فدرال
۲۸۹	تعریف شورای کودکان استثنایی
۲۸۹	مزیت‌های تعریف شورای کودکان استثنایی نسبت به تعریف دولت فدرال
۲۸۹	تعریف ائتلاف آموزش ویژه و سلامت روان
۲۹۱	طبقه‌بندی
۲۹۲	میزان شیوع
۲۹۳	سبب‌شناسی
۲۹۴	عوامل زیست‌شناختی
۲۹۵	عوامل خانوادگی
۲۹۶	عامل مدرسه
۲۹۶	عوامل فرهنگی
۲۹۷	فرایند شناسایی
۲۹۸	ویژگی‌های افراد مبتلا به اختلال‌های هیجانی - رفتاری
۲۹۸	هوش و پیشرفت
۲۹۹	ویژگی‌های اجتماعی و هیجانی
۳۰۰	اختلال نافرمانی مقابله‌ای
۳۰۱	خلق عصبی - تندخو
۳۰۱	رفتار مجادله‌گر - نافرمان
۳۰۲	کینه‌توزی
۳۰۳	توصیف ویژگی‌های تشخیصی اختلال نافرمانی مقابله‌ای
۳۰۴	میزان شیوع و همبودی
۳۰۴	سیر اختلال و پیامدهای کنشی آن
۳۰۵	اختلال رفتار هنجاری
	نشانه‌های تشخیصی اختلال رفتار هنجاری بر اساس پنجمین راهنمای تشخیصی و آماری
۳۰۵	اختلال‌های روانی
۳۰۶	پرخاشگری نسبت به افراد و حیوانات
۳۰۶	تخریب اموال
۳۰۶	فریبکاری یا دزدی
۳۰۶	نقض جدی قوانین
۳۰۷	میزان شیوع و همبودی
۳۰۸	سیر اختلال و پیامدهای کنشی آن
۳۰۸	تشخیص افتراقی اختلال رفتار هنجاری و اختلال نافرمانی مقابله‌ای
۳۱۰	برنامه‌های مداخله‌ای
	دسته‌بندی مداخلات مختلف آموزشی و درمانی برای کودکان مبتلا به اختلال‌های هیجانی رفتاری
۳۱۲	رفتاری
۳۱۲	(۱) آموزش رفتاری والدین
۳۱۴	(۲) مداخله‌های مبتنی بر روی آورد شناختی - رفتاری

۳۱۵	آموزش مدیریت خشم.....
۳۱۵	آموزش همدلی.....
۳۱۵	دارودرمانی.....
۳۱۶	مداخله‌های چندمؤلفه‌ای.....
۳۱۶	آموزش مهارت‌های اجتماعی.....
۳۱۷	مدل‌های مختلف جایدهی آموزشی.....
۳۱۸	مداخله اولیه.....
۳۲۱	خلاصه فصل.....
۳۲۵	فصل هفتم: اختلال‌های ارتباطی.....
۳۲۸	تحول زبان.....
۳۳۰	مدل‌های ارتباطی.....
۳۳۲	تعریف.....
۳۳۳	میزان شیوع.....
۳۳۳	طبقه‌بندی اختلال‌های ارتباطی.....
۳۳۶	الف) اختلال‌های زبان.....
۳۳۹	ملاک‌های تشخیص بر اساس ویرایش پنجم راهنمای آماری و تشخیصی اختلال‌های روانی.....
۳۴۱	تشخیص افتراقی.....
۳۴۲	ب) اختلال‌های گفتار.....
۳۴۲	اختلال صدای گفتار.....
۳۴۳	نشانه‌های تشخیصی.....
۳۴۴	تشخیص افتراقی.....
۳۴۵	اختلال سیالی گفتار.....
	ملاک‌های تشخیص اختلال در سیالی با شروع از دوره کودکی (لکنت) بر اساس ویرایش پنجم
۳۴۷	راهنمای آماری و تشخیصی اختلال‌های روانی.....
۳۴۸	تحول اختلال.....
۳۴۹	تشخیص افتراقی.....
۳۵۰	اختلال‌های حرکتی - گفتار.....
۳۵۲	ج) اختلال ارتباط اجتماعی (پراگماتیک).....
۳۵۳	سیر تحول.....
۳۵۳	تشخیص افتراقی.....
۳۵۴	فرایند سنجش.....
۳۵۵	ملاحظات آموزشی.....
۳۵۵	تسهیل استفاده اجتماعی از زبان.....
۳۵۷	راهبردهای پرسش - پاسخ.....
۳۵۸	تدریس زبان نوشتاری.....
۳۵۹	ارتباط افزایشی و جایگزین.....
۳۶۰	شکل‌های مختلف مداخله.....

۳۶۱	مداخله اولیه
۳۶۳	نقش خانواده
۳۶۴	خلاصه فصل
۳۶۷	فصل هشتم: آسیب شنوایی
۳۷۰	تعریف و طبقه‌بندی
۳۷۳	میزان شیوع
۳۷۴	آناتومی گوش
۳۷۵	سبب‌شناسی
۳۷۶	عوامل ایجادکننده آسیب شنوایی قبل از اکتساب زبان
۳۷۷	عوامل ایجادکننده آسیب شنوایی پس از اکتساب زبان
۳۷۸	علل غیرژنتیکی
۳۷۹	عوامل ژنتیکی
۳۸۰	ویژگی‌های افراد با آسیب شنوایی
۳۸۰	تحول زبان
۳۸۲	توانایی هوشی
۳۸۲	پیشرفت تحصیلی
۳۸۵	سازش‌یافتگی اجتماعی
۳۸۶	شناخت اجتماعی و فرایند اجتماعی شدن
۳۸۷	سلامت روان شناختی
۳۸۷	مشکلات رفتاری
۳۸۸	شناسایی و مداخله زودهنگام
۳۹۰	روش‌های مختلف ارتباطی
۳۹۳	گفتار نشانه‌ای
۳۹۴	فناوری
۳۹۴	کاشت حلزون
۳۹۵	کامپیوترها
۳۹۵	وسایل ارتباط کمکی
۳۹۶	زیرنویس
۳۹۶	وسایل هشداردهنده
۳۹۷	فرهنگ ناشنوایان
۳۹۹	جایدهی آموزشی
۴۰۰	خلاصه فصل
۴۰۳	فصل نهم: آسیب بینایی
۴۰۵	تعریف و طبقه‌بندی
۴۰۵	تعریف قانونی
۴۰۶	تعریف آموزشی

۴۰۸	میزان شیوع
۴۰۸	فیزیولوژی چشم
۴۰۹	سبب‌شناسی
۴۱۰	اختلال‌های انکساری
۴۱۰	مشکلات مربوط به عضله چشم
۴۱۱	مشکلات مربوط به ساختارهای گیرنده چشم
۴۱۱	ویژگی‌های افراد با آسیب بینایی
۴۱۱	توانایی هوش
۴۱۲	جهت‌یابی و تحرک
۴۱۳	پیشرفت تحصیلی
۴۱۴	سازش‌یافتگی اجتماعی
۴۱۴	ویژگی‌های رفتاری
۴۱۶	تصویرسازی ذهنی در نابینایان
۴۱۶	انواع تصویرسازی ذهنی در نابینایان
۴۱۷	تصویرسازی ذهنی لمسی
۴۱۷	تصویرسازی ذهنی شنیداری
۴۱۸	ملاحظات آموزشی
۴۱۸	مداخله اولیه
۴۲۳	جایدهی آموزشی
۴۲۴	خلاصه فصل
۴۲۷	فصل دهم: اوتیسم و سایر اختلال‌های فراگیر تحولی
۴۲۹	تعریف و طبقه‌بندی اختلال اوتیسم
۴۳۰	(۱) اختلال اوتیسم
۴۳۰	(۲) نشانگان اسپرگر
۴۳۱	(۳) نشانگان رت
۴۳۲	(۴) اختلال ازهم‌پاشیدگی کودکی
۴۳۲	(۵) اختلال فراگیر تحولی تصریح‌نشده
۴۳۳	میزان شیوع
۴۳۴	سبب‌شناسی
۴۳۹	عوامل ایمنی‌شناختی و عفونت‌های ویروسی
۴۳۹	عوامل پیش از تولد
۴۳۹	نظریه‌های جدید در تبیین اختلال طیف اوتیسم
۴۴۰	نظریه یکپارچگی مرکزی ضعیف در اوتیسم
۴۴۱	نظریه کنش‌های اجرایی
۴۴۲	نظریه ذهن
۴۴۳	فرایند سنجش اختلال اوتیسم

ملاک‌های تشخیصی اختلال اوتیسم بر اساس ویرایش پنجم راهنمای تشخیصی و آماری

۴۴۶	اختلال‌های روانی
۴۴۷	توصیف نشانه‌های تشخیصی اختلال طیف اوتیسم بر اساس ویرایش پنجم
۴۵۰	دوره و تحول اختلال
۴۵۱	همبودی و نارسایی‌های همراه با اختلال‌های طیف اوتیسم
۴۵۱	(۱) تشنج و صرع
۴۵۲	(۲) نارسایی توجه و فزون‌کنشی
۴۵۲	(۳) کم‌توانی ذهنی
۴۵۳	(۴) نشانگان تورنت
۴۵۳	(۵) نارسانویسی
۴۵۳	(۶) کنش‌پریشی
۴۵۴	(۷) حساب‌نارسایی
۴۵۴	(۸) اسکیزوفرنی کودکی
۴۵۴	(۹) افسردگی
۴۵۵	(۱۰) اختلال نافرمانی و سرپیچی
۴۵۵	(۱۱) نشانگان ایکس شکننده
۴۵۶	(۱۲) توبروز اسکروزیس
۴۵۶	(۱۳) اختلال خواب
۴۵۷	(۱۴) اختلال وسواس-بی‌اختیاری
۴۵۷	تشخیص افتراقی
۴۵۹	ویژگی‌های روان‌شناختی و رفتاری
۴۶۳	ویژگی‌های افراد مبتلا به اختلال اوتیسم
۴۶۴	پردازش شنوایی غیرعادی
۴۶۵	نارسایی در رفتار و تصویرسازی
۴۶۵	بی‌ثباتی هیجان
۴۶۸	نشانگان اسپرگر
۴۷۲	ملاحظات آموزشی
۴۷۴	برنامه‌های مداخله‌ای
۴۷۴	اصول تحلیل رفتار کاربردی
۴۷۵	تحلیل رفتار کاربردی و اوتیسم
۴۷۷	درمان شناختی - رفتاری در کودکان با اختلال‌های طیف اوتیسم
۴۷۹	ترکیب درمان شناختی - رفتاری و تحلیل رفتار کاربردی برای افراد اوتیسم
۴۸۱	روش‌های دیگر مداخله و توانبخشی کودکان اوتیسم
۴۸۱	(۱) درمان مبتنی بر یکپارچگی حسی
۴۸۲	(۲) درمان پاسخ محور
۴۸۲	(۳) درمان مبتنی بر داستان‌های اجتماعی
۴۸۳	(۴) روش ارتباط تسهیل شده

۴۸۳	درمان دارویی.....
۴۸۴	۶) موسیقی درمانی.....
۴۸۴	۷) بازی درمانی.....
۴۸۵	مداخله اولیه.....
۴۸۶	جایدهی آموزشی.....
۴۸۷	خلاصه فصل.....
۴۹۱	فصل یازدهم: ناتوانی‌های شدید، چندگانه و با میزان بروز پایین.....
۴۹۳	تعریف.....
۴۹۴	آسیب مغزی ناشی از تروما.....
۴۹۴	تعریف ویژگی‌ها.....
۴۹۵	میزان شیوع.....
۴۹۶	سبب‌شناسی.....
۴۹۶	ملاحظات آموزشی.....
۴۹۹	ناشنوایی - نابینایی.....
۵۰۰	تعریف.....
۵۰۰	میزان شیوع.....
۵۰۱	سبب‌شناسی.....
۵۰۱	نشانه‌گان ژنتیکی کروموزومی.....
۵۰۲	علل قبل از تولد.....
۵۰۲	علل بعد از تولد.....
۵۰۳	ویژگی‌های افراد مبتلا به نابینایی - ناشنوایی.....
۵۰۴	آموزش ویژه.....
۵۰۷	مداخله اولیه.....
۵۰۸	خلاصه فصل.....
۵۱۱	فصل دوازدهم: ناتوانی‌های جسمانی و آسیب‌های سلامت.....
۵۱۳	میزان شیوع.....
۵۱۴	۱) آسیب‌های عصبی-حرکتی.....
۵۱۴	الف) فلج مغزی.....
۵۱۶	سبب‌شناسی.....
۵۱۶	طبقه‌بندی.....
۵۱۸	ب) اختلال‌های حمله (صرع).....
۵۲۰	ج) اسپینایفیدا و دیگر آسیب‌های نخاعی.....
۵۲۰	۲) اختلال ارتوپدیک و عضلانی - استخوانی.....
۵۲۱	۳) سایر شرایطی که بر سلامت یا توانایی جسمانی تأثیر می‌گذارند.....
۵۲۲	ملاحظات آموزشی.....
۵۲۳	خلاصه فصل.....

۵۲۵ فصل سیزدهم: روی آورد آموزش تلفیقی
۵۲۹ عادی سازی
۵۳۰ مؤسسه زدایی
۵۳۱ خودمختاری
۵۳۲ تصورات مختلف درباره تلفیق
۵۳۵ فواید آموزش تلفیقی
۵۳۷ فواید آموزش تلفیقی برای کودکان با ناتوانی
۵۳۸ فواید آموزش تلفیقی برای کودکان با هوش متوسط یا تیزهوش
۵۴۱ خلاصه فصل
۵۴۳ واژه نامه انگلیسی به فارسی
۵۵۵ واژه نامه فارسی به انگلیسی
۵۶۷ منابع

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱-۲: سطوح شدت اختلال کم‌توانی ذهنی بر اساس ابعاد رفتار سازشی ۴۶
- جدول ۲-۲: تاریخچه تحول و تکوین تعاریف کم‌توانی ذهنی ۶۲
- جدول ۳-۲: کنش‌های مختلف سنجش اختلال کم‌توانی ذهنی ۶۶
- جدول ۴-۲: انواع مهارت‌های سازشی در ویرایش‌های نهم و دهم انجمن کم‌توانی ذهنی آمریکا ۷۷
- جدول ۵-۲: عوامل خطرزای کم‌توانی ذهنی ۱۰۴
- جدول ۶-۲: روابط بین نشانگان‌های ژنتیکی و فنوتیپ‌های رفتاری ۱۱۳
- جدول ۷-۲: کم‌توانی ذهنی خفیف؛ ویژگی‌ها و دلالت‌ها ۱۱۸
- جدول ۱-۳: ویژگی‌های دانش‌آموزان تیزهوش و استلزام‌های آموزشی ۱۶۱
- جدول ۲-۳: انواع روش‌های تسریع ۱۷۰
- جدول ۱-۴: ویژگی‌های ناتوانی‌های یادگیری و ملاحظات آموزشی مربوط به آنها ۲۳۳
- جدول ۱-۵: ملاک‌های تشخیصی اختلال نارسایی توجه - فزون‌کنشی ۲۴۲
- جدول ۱-۶: نمونه‌هایی از عوامل خطر ساز احتمالی برای دانش‌آموزان با اختلال‌های هیجانی و رفتاری ۲۹۴
- جدول ۲-۶: راهبردهای پیشگیری از رفتارهای چالش‌برانگیز ۳۲۰
- جدول ۱-۷: تحول بهنجار زبان از یک تا هفت‌سالگی ۳۲۹
- جدول ۲-۷: تعاریف اختلال‌های ارتباطی از دیدگاه انجمن زبان - گفتار - شنوایی آمریکا ۳۳۵
- جدول ۳-۷: انواع اختلال‌های زبان و علل آنها ۳۳۹
- جدول ۱-۸: سطوح شدت آسیب شنوایی ویژگی‌های هر یک از مقوله‌ها ۳۷۱
- جدول ۲-۸: عوامل غیرژنتیکی ایجادکننده ناشنوایی ۳۷۸
- جدول ۳-۸: تأثیر آسیب شنوایی بر حسب شدت بر توانایی برقراری ارتباط ۳۸۱
- جدول ۱-۱۰: اختلال‌های طیف اوتیسم ۴۳۳
- جدول ۲-۱۰: سطوح شدت اختلال طیف اوتیسم ۴۴۹
- جدول ۳-۱۰: نشانه‌های اولیه اوتیسم ۴۵۰
- جدول ۴-۱۰: نشانگان درخودماندگی: ویژگی‌ها و پیشنهادهای آموزش ۴۶۶
- جدول ۵-۱۰: مقایسه رفتاری نشانگان اسپرگر و درخودماندگی ۴۶۸
- جدول ۶-۱۰: نشانگان اسپرگر (ویژگی‌ها و پیشنهادهای آموزشی) ۴۷۰

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱-۱: پیوستار شکل‌های مختلف ارائه خدمات آموزش ویژه ۳۴
- شکل ۱-۲: درصد تقریبی دانش‌آموزان استثنایی در موقعیت‌های مختلف آموزشی ۳۵
- شکل ۲-۱: مدل نظری کم‌توانی ذهنی بر اساس سیستم ۲۰۰۲ ۵۹
- شکل ۲-۲: توزیع نظری نمرات هوشبهر بر روی منحنی بهنجار ۸۹
- شکل ۴-۱: مدل سه‌سطحی پاسخ به مداخله ۲۰۱
- شکل ۵-۱: نواحی مغزی که به نظر برخی پژوهشگران در افراد مبتلا به نارسایی توجه - فزون‌کنشی با آسیب همراه هستند ۲۶۲
- شکل ۶-۱: توزیع فراوانی فرضی بهره هوشی در دانش‌آموزان با اختلال‌های رفتاری و هیجانی در مقایسه با توزیع فراوانی طبیعی ۲۹۹
- شکل ۷-۱: ارتباط بین دو فرد ۳۲۷
- شکل ۸-۱: بخش‌های مختلف گوش (خارجی، میانی، داخلی) ۳۷۳
- شکل ۹-۱: آناتومی چشم ۴۰۹
- شکل ۱۰-۱: ساختارهای اصلی مغز که در افراد مبتلا به اوتیسم متأثر شده‌اند ۴۳۷

پیش‌گفتار

با انتشار ویرایش پنجم راهنمای آماری و تشخیصی اختلال‌های روانی (انجمن روان‌پزشکی آمریکا، ۲۰۱۳) تصمیم گرفتم تا کتابی تحت عنوان روان‌شناسی و آموزش افراد با نیازهای ویژه بر اساس آخرین دستاوردهای پژوهشی و بالینی تألیف کنم. این کتاب جامع‌ترین کتاب درباره افراد با نیازهای ویژه در ایران است که از نظر به‌روز بودن و غنی بودن با نمونه‌های خارجی آن به‌راحتی برابری می‌کند و حاصل بیش از ۱۵ سال فعالیت آموزشی، بالینی، و پژوهشی مؤلف این اثر است.

برخلاف تصور قالبی، عمومی مشکل اصلی کودکان با نیازهای ویژه در جامعه ایران، کمبود امکانات و تسهیلات آموزشی و توانبخشی نیست، که مسئله عمده آنها نگاه و نگرش منفی و ترحم‌آمیز و درعین حال جهل‌آلود افراد جامعه است؛ جهلی که ترس را به دنبال دارد و ناشی از فقدان شناخت کافی افراد با نیازهای ویژه و یا شناساندن ناصحیح این افراد از سوی دست‌اندرکاران مختلف است. نتایج پژوهش‌های انجام شده حاکی از آن است که ۱۰ الی ۱۵ درصد افراد هر جامعه‌ای، کودکان با نیازهای ویژه هستند. از آنجایی که هر یک از این کودکان، پدر، مادر، خواهر و برادر خویش را نیز به‌نوعی درگیر مشکلات خاص خویش می‌کنند، بنابراین با نگاهی سطحی می‌توان تشخیص داد که چند درصد از افراد جامعه ما یا خود دارای نیازهای ویژه هستند و یا این که عضوی از اعضای خانواده آنها، فردی با نیازهای ویژه است. مقایسه سطحی این میزان شیوع واقعی با تعداد افرادی که تحت پوشش سازمان‌های آموزش و پرورش استثنایی و بهزیستی قرار دارند، آشکار می‌سازد که طیف عظیمی از افراد با نیازهای ویژه یا به علت ضعف در شناسایی و تشخیص نظام آموزشی یا دیگر عوامل غیرقابل ذکر در این کتاب، تحت پوشش مدارس عمومی هستند یا این که برای فرار از برچسب استثنایی، وارد نظام آموزشی نمی‌شوند.

در تدوین این اثر درست‌نویسی و مستند بودن مطالب بر ساده‌نویسی و نگارش مطالب بر اساس متداول بودن و راضی نگاه‌داشتن مخاطبان به هر قیمت، ترجیح داده شده است؛ زیرا معتقدم نباید بر اساس سطح علمی و سلیقه‌های خوانندگان عمل کرد، که همواره باید تلاش شود سلیقه مخاطبان و افق‌های فکری آنها را وسعت بخشید و به ارتقای علمی جامعه کمک کرد. در ترجمه و معادل‌گذاری اصطلاحات خاص دقیقاً بر اساس تعاریف تخصصی هر معادل و زیرساخت زبان عمل شده است و جامع‌ومانع بودن اصطلاح به کار گرفته شده، بر رایج و متداول بودن آن (ولی نادرست بودن)، ترجیح داده شده است. متأسفانه برخی از اصطلاحات خاص مربوط به کودکان استثنایی در کتاب‌های مختلف توسط مترجمان غیرمتخصص در حوزه افراد با نیازهای ویژه، کاملاً اشتباه معادل‌گذاری و رواج پیدا کردند که با روح و مفهوم اختلال‌ها و مفاهیم مغایرت دارند. بدین ترتیب از یک سو اصطلاحاتی مانند عقب‌ماندگان ذهنی، معلولان ذهنی، ناتوانی ذهنی، ناتوانی عقلی، کم‌توانی عقلی و یا هوشی که در آنها به‌هیچ‌وجه تمایزات معنایی و مفهومی

بین ناتوانی، کم‌توانی، معلولیت و... در نظر گرفته نشده است، و از سویی دیگر معادل‌های رایج دیگری با اضافه کردن پسوند پریش و پریشان به آخر هر صفت و معادل‌گذاری بر اساس آن مانند خوانش پریشان و نوشتن پریشان و روان‌پریشان؛ فقط با استدلال رایج و متداول بودن و یا خوشایند بودن از نظر خواننده، روزه‌روز کاربرد بیشتری پیدا کرده‌اند. در نتیجه در این کتاب سعی شده است هر مفهوم تخصصی دقیقاً بر اساس تمایزات مفهومی آن با سایر مفاهیم به همراه توضیحات و تصریحات بیشتر در زیرنویس، ارائه شود.

در این کتاب افراد با نیازهای ویژه در یازده گروه معرفی شده‌اند. این گروه‌ها عبارت‌اند از: کم‌توانی ذهنی، تیزهوشی، ناتوانی‌های یادگیری، نارسایی توجه - فزون‌کنشی، اختلال‌های هیجانی - رفتاری، اختلال‌های ارتباطی، آسیب شنوایی، آسیب بینایی، اوتیسم و سایر اختلال‌های فراگیر تحولی، ناتوانی‌های شدید و چندگانه، ناتوانی‌های جسمانی و آسیب‌های سلامت. همچنین فصل اول کتاب به مقدمه‌ای بر آموزش کودکان با نیازهای ویژه و فصل سیزدهم به معرفی روی آورد آموزش تلفیقی اختصاص داده شده است. در معرفی هر اختلال تقریباً روند یکسانی طی شده است. این روند شامل تعریف، طبقه‌بندی، شناسایی و تشخیص، سبب‌شناسی، ویژگی‌ها، و ملاحظات آموزشی است.

یادآوری این نکته نیز مهم است که معرفی تمامی گروه‌های با نیازهای ویژه به طور جامع و کامل از عهده یک کتاب خارج است، بنابراین در این اثر سعی شده است محورهای اصلی آموزشی، توانبخشی، روان‌شناختی و پزشکی هر کدام از گروه‌های با نیازهای ویژه با بررسی آخرین دستاوردهای پژوهشی و منابع موجود دنیا به طور کلی و مختصر مورد بحث قرار گیرد و خوانندگان علاقمند برای کسب اطلاعات مفصل و جزئی درباره هر یک از گروه‌ها باید به کتاب‌های مستقلی که تنها به معرفی آن گروه اختصاص داده شدند، رجوع کنند. نتیجه این که، این کتاب می‌تواند برای درس *روان‌شناسی و آموزش افراد با نیازهای ویژه* در مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد، و دکترای رشته‌های مختلف روانشناسی تدریس گردد.

در این بخش به‌جاست از چهره ارزشمند علمی و اخلاقی که همیشه حمایت‌های پنهان او در خلق تمامی آثار علمی من حضور داشته و دارد، تشکر ویژه نمایم؛ برجسته‌معلمی که در تدوین و نهایی‌سازی این اثر، زحمات کثیفه‌اند ولی مانند همیشه حاضر به خودافشاگری نبوده و نیست. همچنین باید از تمامی دست‌اندرکاران و همکاران پرتلاش انتشارات آوای نور به‌خصوص سرکار خانم منیرالسادات حسینی که در تمامی مراحل نگارش این کتاب دلسوزانه زحمت کشیده‌اند تشکر و قدردانی کنم.

در پایان از همسر و همکار گرانمایه خویش سرکار خانم لیلا صفی‌خانی که الگوی صبر و شکیبایی در زندگی من است صمیمانه تشکر می‌کنم و این کتاب را که «همه آنچه می‌توانستم است نه آنچه می‌خواستم»، به او و گل‌های همیشه بهار زندگی‌ام (دخترانم) به خاطر تمامی وقت‌هایی که متعلق به آنها بوده است ولی صرف تدوین این اثر شده است، تقدیم می‌کنم.

